

“O‘ZBEKISTONDA KICHIK VA O‘RTA BIZNES SUBYEKTLARINING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI ASOSIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI BAHOLASH VA TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI”

Ismoilov Diyorbek Ismoiljon o‘g‘li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

ismailovdior@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekistonda kichik va o‘rta biznes subyektlarining raqamli transformatsiyasi jarayoni, uning iqtisodiy samaradorlikka ta’siri va takomillashtirish yo‘llari ilmiy tahlil qilingan. Raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan sharoitda kichik biznes subyektlari oldida operatsion samaradorlikni oshirish, bozorda raqobatbardoshlikni saqlash va innovatsion yechimlardan foydalanish zaruriyati yuzaga kelmoqda. Tadqiqotda kichik biznes subyektlarining raqamli tayyorgarlik darajasi, infratuzilma, kadrlar salohiyati, moliyaviy va raqamli resurslarga kirish imkoniyatlari baholangan. Asosiy muammolar sifatida texnologik integratsiya pastligi, davlat qo‘llovining yetishmasligi va raqamli ekotizimning rivojlanmaganligi ko‘rsatilgan. Ilg‘or xorijiy tajriba – AQSh, Germaniya va Janubiy Koreya misolida KOBlar raqamli transformatsiyasining iqtisodiy natijalari o‘rganilib, O‘zbekiston uchun mos tavsiyalar ishlab chiqilgan. Xususan, raqamli infratuzilmani rivojlantirish, sun‘iy intellekt vositalarini joriy etish, davlat-xususiy sheriklikni kengaytirish va kichik biznesni raqamli qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari taklif etilgan.

Аннотация

В настоящей статье проведён научный анализ процесса цифровой трансформации субъектов малого и среднего бизнеса в Республике Узбекистан, её влияния на экономическую эффективность, а также путей совершенствования данного процесса. В условиях стремительного развития цифровых технологий перед субъектами малого бизнеса встаёт необходимость повышения операционной эффективности, сохранения конкурентоспособности на рынке и внедрения инновационных решений. В исследовании оценены такие показатели, как уровень цифровой готовности субъектов малого бизнеса, состояние инфраструктуры, кадровый потенциал, доступ к финансовым и цифровым ресурсам. Основными проблемами обозначены низкий уровень технологической интеграции, недостаточная государственная поддержка и неразвитость цифровой экосистемы. В статье изучен передовой зарубежный опыт цифровой трансформации малого бизнеса на примере США, Германии и Республики Корея, а также на его основе разработаны практические

рекомендации для Узбекистана. В частности, предложены меры по развитию цифровой инфраструктуры на региональном уровне, внедрению инструментов искусственного интеллекта, расширению государственно-частного партнёрства и совершенствованию механизмов цифровой поддержки малого бизнеса.

Annotation

This article presents a scientific analysis of the digital transformation process of small and medium-sized enterprises (SMEs) in the Republic of Uzbekistan, its impact on economic efficiency, and potential ways for its improvement. In the context of the rapid development of digital technologies, SMEs are facing the need to enhance operational efficiency, maintain market competitiveness, and adopt innovative solutions. The study evaluates key indicators such as the level of digital readiness, infrastructure availability, human capital, and access to financial and digital resources among SMEs in Uzbekistan. Major challenges identified include low levels of technological integration, insufficient government support, and underdeveloped digital ecosystems. The article also examines advanced international experiences, particularly from the United States, Germany, and South Korea, in the digital transformation of SMEs and its economic outcomes. Based on this analysis, practical recommendations tailored to the Uzbek context are proposed. These include the development of regional digital infrastructure, implementation of artificial intelligence tools, expansion of public-private partnerships, and the enhancement of digital support mechanisms for SMEs.

Kalit so'zlar

Raqamli transformatsiya, kichik va o'rta biznes, iqtisodiy samaradorlik, raqamli infratuzilma, texnologik innovatsiyalar, sun'iy intellekt, raqamli marketing, davlat-xususiy sheriklik, xorijiy tajriba, raqamli strategiya.

Ключевые слова

Цифровая трансформация, малый и средний бизнес, экономическая эффективность, цифровая инфраструктура, технологические инновации, искусственный интеллект, цифровой маркетинг, государственно-частное партнёрство, зарубежный опыт, цифровая стратегия.

Keywords

Digital transformation, small and medium-sized enterprises (SMEs), economic efficiency, digital infrastructure, technological innovations, artificial intelligence, digital marketing, public-private partnership, international experience, digital strategy.

Kirish

Hozirgi global raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik va o'rta biznes (KOB) subyektlari iqtisodiy tizimda barqaror o'sishni ta'minlash, yangi bozor segmentlariga kirish hamda xizmat va mahsulotlar sifatini oshirishda muhim rol o'ynamoqda. Biroq texnologik taraqqiyotning keskin sur'atda rivojlanayotgani ushbu subyektlar oldida yangi chaqiriqlarni yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, raqamli transformatsiya – ya'ni raqamli texnologiyalarni ishlab chiqarish va boshqaruv jarayonlariga chuqur integratsiya qilish – KOBlar uchun endilikda nafaqat tanlov, balki iqtisodiy omon qolish va raqobatbardoshlikni ta'minlash zaruratiga aylanmoqda.

Bugungi kunda elektron tijorat, sun'iy intellekt, bulutli texnologiyalar, avtomatlashtirilgan xizmatlar, katta ma'lumotlar tahlili kabi raqamli vositalar kichik biznes uchun operatsion xarajatlarni qisqartirish, qaror qabul qilish jarayonini tezlashtirish, mijozlar ehtiyojini aniqroq anglash va biznes modellarini moslashtirish imkonini bermoqda. Natijada, raqamli transformatsiya KOBlarning iqtisodiy samaradorligini oshirishda asosiy omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Shunga qaramay, O'zbekistondagi kichik va o'rta biznes subyektlari raqamli transformatsiya jarayonida qator muammolarga duch kelmoqda. Ular qatoriga texnik infratuzilmaning yetarli emasligi, raqamli savodxonlikning past darajasi, moliyaviy resurslarga cheklangan kirish, texnologik o'zgarishlarga qarshilik, hamda raqamli mutaxassislar tanqisligi kiradi. Bu holat raqamli texnologiyalarni samarali tatbiq etish va ularning iqtisodiy natijalarini to'liq amalga oshirishda jiddiy to'siqlarni yuzaga keltirmoqda.

Mazkur tadqiqot aynan shu muammolar yechimiga qaratilgan bo'lib, O'zbekiston sharoitida kichik va o'rta biznes subyektlarining raqamli transformatsiyasi jarayonlarini ilmiy asosda baholash, iqtisodiy samaradorlikka ta'sir qiluvchi omillarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha takomillashtirilgan yondashuvlar ishlab chiqishni maqsad qilgan. Shu orqali KOBlar uchun strategik raqamli rivojlanish yo'nalishlarini shakllantirish, ularning iqtisodiy barqarorligi va innovatsion salohiyatini oshirishga xizmat qiluvchi ilmiy-amaliy asos yaratiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Kichik va o'rta biznes subyektlarining raqamli transformatsiyasi bugungi global iqtisodiy taraqqiyotda muhim yo'nalishlardan biri bo'lib, u iqtisodiy samaradorlik, raqobatbardoshlik va innovatsion rivojlanish bilan bevosita bog'liqdir. Xalqaro miqyosda bu borada K. Schwab (2017) raqamli inqilobning iqtisodiy tizimlarga ta'sirini asoslab bergan bo'lsa, Jahon banki (2022) va OECD kabi tashkilotlar KOBlar uchun raqamli texnologiyalarning integratsiyasi, raqamli savodxonlik va infratuzilma muammolari yuzasidan amaliy tavsiyalar ishlab chiqqan.

MDH davlatlarida, jumladan Rossiya va Qozog'istonda kichik biznesning raqamli rivojlanishi, davlat siyosati va texnologik strategiyalar bilan bog'liq tadqiqotlar keng olib borilmoqda. Masalan, A.S. Cherepanov va M.G. Muzykina tomonidan KOBlarning raqamli transformatsiyasi bo'yicha tizimli yondashuvlar ishlab chiqilgan.

O'zbekiston tajribasida esa so'nggi yillarda Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi, shuningdek, S. Karimov va B. Akbarov singari olimlar tomonidan KOBlarning raqamli savodxonligi, marketing, sun'iy intellekt va avtomatlashtirishga moslashuvi bo'yicha muhim izlanishlar olib borilgan.

Shunga qaramay, KOBlarning raqamli transformatsiyasi orqali iqtisodiy samaradorlikka erishish, hududlar kesimidagi farqlarni kamaytirish va texnologik innovatsiyalar ta'sirini chuqur empirik tahlil qilish masalalari O'zbekiston sharoitida hali yetarli darajada tadqiq etilmagan.

Tadqiqot metodologiyasi

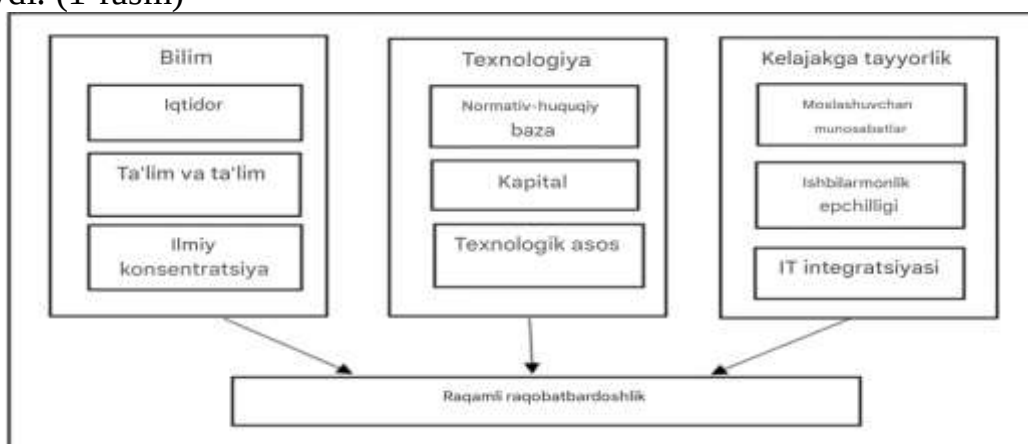
Tadqiqotda tizimli yondashuv, tahliliy va qiyosiy metodlar asosida O'zbekistonda kichik va o'rta biznes subyektlarining raqamli transformatsiyasi jarayonlari, ularning iqtisodiy samaradorligiga ta'siri va bu jarayonda yuzaga kelayotgan cheklovchi omillar o'rganildi. Amaliy tahlil uchun O'zbekiston hududlaridagi kichik biznes vakillari

faoliyati, xususan texnologik integratsiya darajasi, moliyalashtirish imkoniyatlari va raqamli infratuzilma holati misol sifatida tanlandi.

Tahlil va natijalar

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda kichik va o'rta biznes subyektlarining raqamli transformatsiyasi ularning iqtisodiy samaradorligini oshirish, raqobatbardoshligini ta'minlash va global bozor talablariga moslashuvi uchun hal qiluvchi omilga aylanmoqda. Yangi raqamli texnologiyalar, xususan sun'iy intellekt, bulutli hisoblash, avtomatlashtirilgan tizimlar va katta ma'lumotlar tahlili (Big Data) bugungi kunda nafaqat texnologik yangilik, balki kompaniya biznes modelining ajralmas qismiga aylanmoqda. Ular orqali operatsion xarajatlarni kamaytirish, ish jarayonlarini soddalashtirish, qaror qabul qilish tezligi va aniqligini oshirish mumkin bo'lib, bu to'g'ridan-to'g'ri iqtisodiy samaradorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

O'zbekistonda kichik va o'rta biznes subyektlari orasida raqamli transformatsiyaga o'tish sur'atlari turlicha bo'lib, bu ularning texnologik tayyorgarligi, moliyaviy resurslarga kirish imkoni va kadrlar salohiyatiga bevosita bog'liq. Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, raqamli texnologiyalarni joriy etgan kichik biznes vakillari bozordagi ulushini oshirish, mijozlar bilan uzoq muddatli aloqalarni shakllantirish va rentabellik darajasini yaxshilashga erishgan. Bu holat raqamli texnologiyalar bilan qo'llab-quvvatlangan yangi biznes modellarining samaradorligini tasdiqlaydi. (1-rasm)

1-rasm. Kichik va o'rta biznesda raqamli raqobatbardoshlikni ta'minlovchi asosiy omillar modeli

Kichik va o'rta biznes subyektlarining raqamli raqobatbardoshligini belgilovchi muhim ustunlardir. Bu omillar o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, birgalikda raqamli transformatsiyani muvaffaqiyatli amalga oshirishga xizmat qiladi.

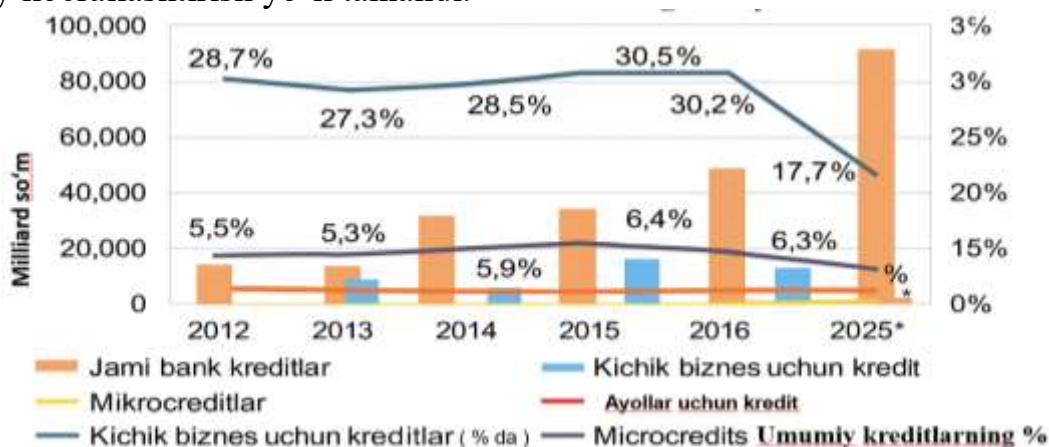
Kelajakka tayyorlik esa raqamli transformatsiyaning davomiyligini ta'minlovchi muhim omildir. Moslashuvchan biznes munosabatlari, ishbilarmonlik epchilligi va axborot texnologiyalarining to'liq integratsiyasi tashkilotlarning texnologik o'zgarishlarga tez moslashuvchanligini ta'minlaydi. Bu esa ularning bozor talablariga real vaqt rejimida javob bera olish qobiliyatini kuchaytiradi.

Mazkur model umumlashtirilgan holda raqamli raqobatbardoshlikni ta'minlash uchun kompleks yondashuv zarurligini ko'rsatadi. Kichik va o'rta biznes subyektlarining samarali raqamli transformatsiyasi faqat texnik yangilanish bilan emas, balki inson kapitali, institutsional muhit va strategik fikrlash bilan uyg'unlikda amalga oshirilgandagina ijobiy iqtisodiy natijalarga olib keladi.

Kichik va oʻrta biznes subyektlari zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotning muhim harakatlantiruvchi kuchi sifatida keng eʼtirof etilmoqda. Ular nafaqat yalpi ichki mahsulotda ulushga ega, balki daromad manbai, ish oʻrinlari yaratish, innovatsion faoliyatni rivojlantirish va ijtimoiy tengsizliklarni kamaytirishda ham salmoqli rol oʻynaydi. Jahon miqyosida KOBlar barcha korxonalar sonining 90 foizdan ortigʻini tashkil etib, global ish oʻrinlarining yarmidan koʻprogʻini taʼminlamoqda. Ularning moslashuvchanligi, nisbatan past kirish toʻsiqlari va bozor oʻzgarishlariga tez moslasha olish qobiliyati raqamli transformatsiya sharoitida ham ularning ahamiyatini oshirmoqda.

Ayniqsa, yuqori ishsizlik darajalari, norasmiy mehnat bozori kengligi, hududiy tengsizlik va past daromadli sektorlar mavjud boʻlgan mamlakatlar uchun kichik va oʻrta biznes iqtisodiy barqarorlikni taʼminlovchi ustun sektor sifatida eʼtirof etiladi. Jahon Banki, OECD kabi yetakchi xalqaro tashkilotlar tomonidan bu toifa korxonalar Barqaror rivojlanish maqsadlariga (SDG) erishishda strategik vosita sifatida koʻrilmoqda. Masalan, Hindiston, Braziliya va Indoneziya tajribasida KOBlar yalpi ichki mahsulotning 30–40 foizini, noagrar sohadagi ish oʻrinlarining asosiy qismini taʼminlab kelmoqda.

Oʻzbekiston tajribasida ham kichik va oʻrta biznes iqtisodiyotning ustuvor segmenti sifatida shakllanib bormoqda. Mamlakat mustaqillikka erishgach, bosqichma-bosqich iqtisodiy liberallashtirish yoʻli tanlandi.

2-rasm. Oʻzbekistonda kichik va oʻrta biznes subyektlarining kreditlash dinamikasi va moliyalashtirish tarkibi (2012–2025 yillar prognozi asosida)

Ayniqsa, 2017 yildan keyingi islohotlar davrida tadbirkorlikni qoʻllab-quvvatlashga qaratilgan normativ-huquqiy va institutsional chora-tadbirlar kuchaytirildi. Xususan, biznesni roʻyxatdan oʻtkazishning soddalashtirilishi, soliq imtiyozlarining joriy qilinishi, maxsus iqtisodiy zonalarining tashkil etilishi kabi tashabbuslar kichik korxonalar sonining keskin oʻsishiga olib keldi.

Oʻzbekiston Respublikasi Davlat statistika qoʻmitasi maʼlumotlariga koʻra, 2023 yilda kichik va oʻrta biznes subyektlari yalpi ichki mahsulotning qariyb 55 foizini, ish oʻrinlarining esa 75 foizga yaqin qismini taʼminlagan. Ushbu koʻrsatkichlar KOBlarning mamlakat iqtisodiyotidagi real ulushi va ularning transformatsion salohiyatini yaqqol ifodalaydi. Shu sababli, ularning raqamli transformatsiyasini jadallashtirish nafaqat ichki samaradorlikni oshiradi, balki butun iqtisodiy tizimning raqamli raqobatbardoshligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar

O'zbekiston Respublikasida kichik va o'rta biznes subyektlarining iqtisodiyotdagi o'rni ortib borayotgan bir vaqtda, ularning raqamli transformatsiyaga moslashuvi strategik ahamiyat kasb etmoqda. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, KOBlar mamlakat yalpi ichki mahsulotining yarmidan ortig'ini, ish o'rinlarining esa 70% dan ziyod qismini ta'minlaydi. Shu bilan birga, ushbu subyektlarning raqamli texnologiyalarga integratsiyasi sekin sur'atlarda kechmoqda, bu esa ularning iqtisodiy samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Statistik tahlilga ko'ra, 2025 yilga borib kichik biznes uchun ajratilgan kreditlar umumiy kredit portfelidagi ulushi 17,7% ga qisqargani, mikrokreditlar va ayollar uchun kreditlarning esa mutanosib ravishda kamaygani KOBlarning moliyaviy imkoniyatlari cheklanishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, texnologik transformatsiyaga sarmoya yo'naltirish imkoniyatlari ham cheklanib qolmoqda.

Shuningdek, raqamli raqobatbardoshlikni ta'minlovchi omillar – bilim, texnologiya va kelajakka tayyorlik – O'zbekistondagi kichik korxonalarda hanuzgacha notekis rivojlanayotgan omillardan biri hisoblanadi. Texnologik baza va kapital yetishmovchiligi, raqamli savodxonlikning past darajasi, normativ-huquqiy mexanizmlarning sustligi transformatsiya jarayonini sekinlashtirmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Schwab, K. (2017). The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum.
2. World Bank. (2022). Digital Transformation of SMEs in Emerging Markets. Washington, DC.
3. OECD. (2021). Enhancing the Contributions of SMEs in a Global and Digitalised Economy. Paris: OECD Publishing.
4. ADB. (2020). Asia Small and Medium-Sized Enterprise Monitor 2020: Volume I—Country and Regional Reviews. Asian Development Bank.
5. Cherepanov, A.S., & Zakharova, T.V. (2021). Цифровая трансформация малого бизнеса: стратегия и практика. Экономика и предпринимательство, №2, 56–60.
6. Muzykina, M.G. (2020). Государственно-частное партнёрство в цифровизации промышленных кластеров. Российский экономический журнал, №4, 87–94.
7. Karimov, S., & Akbarov, B. (2023). O'zbekistonda kichik biznesning raqamli marketing va avtomatlashtirishga moslashuvi. Iqtisodiyot va Innovatsion Texnologiyalar, №1(65), 112–118.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi. (2022). Raqamli O'zbekiston – 2030 strategiyasining kichik biznesga ta'siri: tahliliy hisobot.
9. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2023). Statistika byulleteni: Kichik biznes subyektlarining iqtisodiy ko'rsatkichlari.
10. UNCTAD. (2021). Technology and Innovation Report 2021: Catching Technological Waves. United Nations Conference on Trade and Development.